

ЗАСЕДАНИЕ НА ЕДИЦИОННО-ТЕКСТОЛОГИЧЕСКАТА КОМИСИЯ ПРИ МЕЖДУНАРОДНИЯ КОМИТЕТ НА СЛАВИСТИТЕ

На 15 и 16 май 1990 г. в София се проведе поредното заседание на Едиционнo-текстологическата комисия при Международния комитет на славистите. По този повод Институтът за литература при БАН съвместно с Центъра за българистика организира конференция на тема: „Теория и практика на издаването на произведенията от славянските литератури“. В работата на конференцията взеха участие с доклади 20 учени от България, Италия, Полша, СССР и Чехословакия.

Конференцията беше открита с встъпително слово от акад. П. Диневков. Той се спира на работата на Едиционнo-текстологическата комисия при Международния комитет на славистите през последните десетилетия, изтъква големия творчески и организационен принос на проф. Конрад Гурски (председател на комисията до 1988 г., починал т. г. на 95-годишна възраст) и изрази пожелание полските учени да подготвят доклад за дейността му, който да бъде представен на следващото заседание на комисията.

Първият ден бе посветен на проблемите, свързани с изучаването и издаването на средновековните творби на славянските литератури. С интерес бе посрещнат докладът „Открити въпроси в изучаването историята на текста на славянските жития на Кирил и Методий“ на Рикардо Пикио (Италия). С анализ на две от най-ранните творби на старобългарската литература — житията на Кирил и Методий, той представи методологическия подход на група италиански слависти в изследването на творби от славянското средновековие. Основният въпрос, който стои пред изследователите според учения, е дали архетипът на всяко от житията отразява единствено преписваческата дейност през вековете, или носи също така следи от редакторска намеса. Анализът на двата текста на различни нива води изследователя до натрупването на достатъчно аргументи в полза на тезата, че текстовете на двете жития, които ние днес познаваме, отразяват една значителна редакторска работа върху вече съществуващ материал. Въз основа на установения приблизително еднакъв обем, отделен в двете жития на разказа за славянската мисия на двамата братя, Р. Пикио представи идеята за двете жития като различни концептуални обработки на един общ източник. Критическото издание на творбите, твърди ученият, трябва да възстанови късните архетипи на всяко от житията.

Изданието като израз на нова стъпка в научното изследване на текста и научното изследване като фактор за промяна на някои издателски принципи — това бяха критериите за представяне на почти двевековната издател-

ска история на „Слово о полку Игореве“ в доклада на Василий Гребенюк „Едиционнo-текстологически принципи на изданията на „Слово о полку Игореве“ (1800—1988). Историята (макар и непълно представена) на един толкова дълъг издателски процес, който може да бъде разглеждан като своеобразна проекция на историята на текстологията, бе едно добро въведение към следващите доклади, посветени на творби, чието първо издание все още предстои.

В доклада си „Проблеми на издаването на българския средновековен превод на повестта „Стефанит и Ихнилат“, Светлана Николова представи историята, ръкописната традиция и съществуващите издания на тази забележителна творба на средновековния свят. Най-трудният текстологически проблем, свързан с изданието на среднобългарския превод на повестта, е изборът на основен текст, до който да бъде осъществено изданието, той като нито един от известните четири преписа не представя изцяло превод на съчинението. Теорията и практиката на текстологията отдавна отричат издателските компилации по различни преписи и затова решението, което предлага Св. Николова, е да се избере за изданието Клужкия препис, който е сравнително късен (от втората половина на XVI в.), но представя първата редакция на превода, с варианти по останалите три преписа. Дипломатическото издание на най-стария — Мазуринския препис от XIV в., би позволило да се пристъпи към реконструкция на първоначалния текст на среднобългарския превод на творбата. А включването на най-близкия до превода гръцки препис би разширило значително научната аудитория на подготовения труд.

Като проследи накратко разволя на научния интерес към друга творба на средновековното — „Физиолога“, А. Стойкова представи в доклада си резултатите от текстологическото проучване на 19 преписа от съчинението: от втората половина на XIV до началото на XIX в. „Литературно-исторически резултати от текстологическите проучвания на южнославянския „Физиолог“). Наблюденията над тези преписи дават възможност за една нова класификация по отношение на южнославянската група в три редакции в зависимост от отношението към византийските редакции на съчинението. Състоянието на научните изследвания позволява, каза в заключение авторката, да бъде подготвено издание на „Физиолога“ по трите основни редакции.

На хиннографското наследство на старата българска литература бяха посветени докладите на Стефан Кожухаров („Акростихи — атрибуция, реконструкция и компилация

в химнографските текстове“), на Боряна Христова и Божидар Райков („Текстологични наблюдения върху ранната служба на Кирил Философ“). Ст. Кожухаров се спира на значението на текстологическите изследвания като задължителна стъпка към теорията на текста, разглежда спецификата на средновековната химнография и изтъква необходимостта от разработването на специална методика за изследване на химнографските творби. Ученият анализира възможностите за атрибуция, които акростиховите творби предлагат, като подчерта, че единствено вписването на авторовото име в акростиха е белег за сигурна атрибуция на творбата. Той представи и възможностите за съхраняване на акростиха, които поражда компилацията като принцип за създаване на нови произведения. С конкретен пример за комплексно разглеждане на съхранените преписи (върху трите преписа на Канона за въведение Богородично) Ст. Кожухаров предложи един възможен метод за реконструиране на творби, съдържащи акростих. Нуждата от създаване на общ модел и принципи за издаване на химнографски творби бе изтъкната и в доклада на Б. Христова и Б. Райков. Техният анализ на известни преписи на ранната служба на Константин-Кирил Философ показа колко важно е не само да се проучат добре всички преписи, но и да се проникне в дълбочина на тъканта на текста. Проследяването на мотивите, разгърнати в творбата, на лексиката и правописа им позволява да стигнат до убителното заключение за изключителната старинност на службата и да предположат съществуването на глаголически оригинал на творбата.

Текстологическите изследвания в тяхната връзка с историята на езика бяха в центъра на изследването на Боряна Велчева. В доклада си „Житието на св. Мария Египетска в дамскините“ авторката разви идеята за възможно издание на Житието по известните негови преписи в дамскините, което би могло да открие важни тенденции в развой на езика през осемнайсетото столетие. Изложеният от нея анализ на ръкописната традиция очерта и възможността да се проследят книжовните връзки между различни културни центрове в този период.

Прецизно и задълбочено изследване на Словото за светите места в Бдинския сборник като най-ранен образец на поклонническата проза в старобългарската литература бе представено в доклада на Светла Гурова „Слово за светите места в Бдинския сборник в контекста на гръцките и латинските поклоннически описания“. Анализът на географските и историческите реални в текста дава възможност на изследователката да уточни историческото време, отразено в творбата, а цялостният анализ на произведението, детайлното проследяване на определени мотиви — да предположи, че същението в сборника е превод от силно гърцизиран латински текст.

Изследването на над 150 сборника, съдържащи апокрифи и „низови“ творби на стара-

та българска литература, дава основания на Анисава Милтенова да открие някои основни текстологически проблеми, свързани с проучването им като произведения с отворена традиция на разпространение, характера и принадлежността им към „низовата“ литература (едно все още неуточно понятие), възможностите за издаването им. Авторката изтъква необходимостта от сравнителното изучаване на сборниците като цяло и създаването на няколко различни структурни модела в зависимост от текстовете, които оформят ядрото и обкръжението в сборника.

Доклада си „Три издания от шестнадесети век на „Pamiętki...“ от Ян Кохановски — издателски проблеми“ Паулина Бухвалд Пелцова (Полша) започна с анализ на определенията на понятието „текст“, след което приложи своето разбиране за текст по отношение на трите краковски издания от 80-те години на XVI в. на „Pamiętki...“ Въпросът за характера на критическата работа, която трябва да предхожда изданието, бе анализиран в доклада на Янош Пелц (Полша) „Основи на критическото издание в теорията и практиката на издателите на полските текстове от XVI и XVII век“. Сред дискуссионните въпроси, намерили място в изложението на полския учен, бе и проблемът за цензурата и авторизацията и тяхното отношение към авторския текст, за задачите, които трябва да решава текстологът в процеса на реконструиране на авторския текст.

Прегледът на анализирания в докладите творби говори за подчертан интерес към пренебрегвани доскоро жанрове на старата литература, за опит да се осмислят и анализират всички пластове на литературния живот през средновековието. Проблемите, поставени в докладите, говорят за стремежа на съвременната текстология да се гради не върху безпочвено постулиране на принципи, а като синтез от проучването на конкретни творби, жанрове, епохи в културното развитие.

Вторият ден от конференцията бе посветен на текстологическите проблеми на новите славянски литератури.

Проект за издаване на „Thesaurus Linguae bohemicae“ на Вацлав Ян Роса, от втората половина на XVIII в., бе представен в доклада на Мечислав Басай (Полша). Речникът на Роса е ценен като най-важен неизползван досега източник за историята на чешкия език, а предположението, че той съдържа и материали от изчезналият речник на А. Коменски, засилва научния интерес към него. Полският учен се спира на възможностите в изданието да бъдат съхранени всички специфични черти на оригинала, без това да затруднява съвременното му използване, а също и на някои проблеми, свързани с текстологическото изучаване на речников материал.

В доклада си „Реконструкция на текстования процес“ Павел Вашак (Чехословакия) се спира на някои дискуссионни въпроси — за характера на текстования процес, за превръщането на текста в произведение, за значението на

авторската воля при определяне на текста за издание. Ученият изрази убеждението си, че решаващ критерий при определянето на завършения художествен текст е не волята на автора, а неговата художествена задача, която се разкрива в резултат от анализа на текста.

Андрей Гришунин (СССР) анализира възлови проблеми, свързани с изданието на поетичното наследство, във връзка с проекта за академично издание на Блок („За принципите на организацията на академическите пълни събрани съчинения и писма на А. Блок“). Сред тях са въпросите за отношението между цикъл и хронология — хронологическата последователност като традиционна цел на критическото издание и цикълът като носител на определена авторова концепция за смисловото обединяване на творби от различни периоди. Ако спазването на хронологията би унищожило смисловите наслоения, идеята за развитие, която носи цикълът, то хронологическият принцип би трябвало да отпадне, твърди ученият. Той представи убедително идеята за динамика на издателските принципи, чиято еднородна цел е адекватното възпроизвеждане на определен творчески път.

Възможностите, които рецептивната естетика предлага за решаването на различни текстологически проблеми, бяха представени в доклада на Дочо Левков „Текстология и рецептивна естетика“. Авторът се спира на проблема за реципиента и промените в художествената творба, които неговото присъствие налага — на потенциалния диктант на читателя, на еволюцията или смяната на читателската аудитория, като причини за сериозни промени в текста и дори в концепцията на автора за творбата. Съобразяването с конкретните принципи и критерии на рецептивната естетика, каза в заключение ученият, осигурява перспективно проучване и доизясняване на редица въпроси, свързани с автентичността и движението на текста.

Лидия Громова-Опулска представи историята на термина „творческа история“ и различните мнения за неговия обем („История на текста и творческа история (термин и понятие)“). Тя изложи и своето разбиране, според което творческата история представя еволюцията на замисъла, а историята на текста — неговото материално възплъщете.

В доклада „Проблемът за нормализацията на художествения текст“ на Илия Тодоров бе поставен за разискване един значителен текстологически проблем — за намирането на равновесна точка между две противоположни изисквания към изданието: съхраняването особено на оригинала и премахването на езиковите барieri пред съвременния читател. Той припомни възприемането на правописната реформа като важен културен проблем в следосвобожденска България и отношението на големите поети към правописното редактиране на творбите им като към посегателство над музиката на тяхното слово. Фонологичните изследвания показват най-ярко какво осакатяване на поетичната творба може да се по-

стигне с недомислени промени в правописа на поезията. С примери от изданията на Ботев и Вапцаров ученият доказа тезата си, че задачата на текстолога е да предаде в изданието звуковата картина на писателското слово, а правописните промени могат да се допускат само там, където те не биха накърнили поетичния рисунък.

Като припомни обстоятелствата около раждането на идеята за „Бай Ганьо“, Петко Тотев (България) се спира на проблема за натиска на устния анекдот върху художествения текст, за изместването на текста от фолклорната вълна и във връзка с това — на въпроса за нуждата от грижи за съхраняване автентичността на текста — въпрос, който бе илюстриран с интересни интерпретации на мотиви от текста.

Докладът на Николай Димков „Неразбраната „Криворазбрана цивилизация“ даде ярък пример за поезията през 50-те години на един некомпетентен и повърхностен прочит на Войниковата комедия, утвърди се за съжаление в културния ни живот през последните десетилетия. Този доклад доказа необходимостта от текстологически изследвания на цялото ни литературно наследство не само с оглед изданието на творбите, а и във връзка с актуалното им битване в културния ни живот. А докладът на Цвета Трифонова „Незавършените произведения на Никола Вапцаров като текстологически проблем“ може да се разглежда като проблематизиране на някои от идеите, изложени в доклада на П. Вашак, върху конкретен литературен материал. С анализ авторката доказа, че поемата „Илвиден“, макар и недовършена, носи една зряла и завършена творческа идея и трябва да намери място в изданието на Вапцаровата поезия.

В разискванията по докладите се откриха няколко основни теми: за характера и обема на текстологическите изследвания, за нуждата от популяризиране на текстологията като научна дисциплина сред младите филолози, за назрялата необходимост от по-натягнат диалог между представителите на западноевропейската критика на текста и текстолозите на славянските литератури.

„Текстологията всегда индивидуална“ — подчерта Л. Громова-Опулска и това бе извод, наложен от характера и общата насока на повечето доклади, изнесени тук. Но той би бил изпълен, ако не подчертаем, че индивидуалните решения са резултат от едно споделяно общо разбиране за текста и текстовия процес, за задачите на текстолога в изследването и издаването на литературните произведения.

Слабата популярност на текстологията като научна дисциплина — резултат не само от специфичните трудности, с които е свързано овладяването ѝ, но и от неоправданото ѝ отсъствие сред университетските дисциплини досега — е тревогата на всички участници в конференцията. Въпросът за нуждата от по-натягнат диалог бе поставен от Р. Пикио, който се спира на някои моменти от историята на текстологията и подчерта възможностите за диалог и научен обмен, които би открила поня-

тийната преводимост на резултатите от изследванията на текстологията и критиката на текста.

На 17 май се състоя заключителното заседание, чийто председател Я. Пелц постави въпроса за евентуалното издание на материалите от конференцията в сборник, за организирането на следващото заседание на Едиционно-текстологическата комисия и изрази пожелание за разширяване на научните контакти на текстолозите слависти. С оценка на конференцията и конкретни предложения по поставените въпроси в работата на заседанието се включиха акад. П. Динеков, Ил. Тодоров, който посегрижата за отпечатването на материалите в българския научен периодичен печат, П. Вашак, Св. Николова, М. Басай и др.

Бе взето решение следващото заседание на Едиционно-текстологическата комисия при Международния комитет на славистите да се проведе през 1992 г. в Москва.

В заключение бих искала да подчертая, че значението на конференцията не се измерва само с конкретните приноси моменти в изследванията, представени в двата заседателни дни. Тя бе и място за интензивен обмен на идеи и актуална научна информация, за пораждаване на нови научни проекти и не на последно място — важен етап в осъществяването на непрекъснатия научен процес на изучаване и преосмисляне на литературното наследство на славянския свят.

Стоянка Бабаиевска

102

104

110

122

124

126

132

142

144

146